

שמרו ודרשו

פרשת תרומה

(ד"ה א' כ"ח ח')

Issue #31

A publication of K'hal Adath Jeshurun of Monsey

בענין מלכות דקה

“ויקחו לי תרומה...” (שמות כ"ה ב')
“And they shall take for me a donation...”

In this week's Parsha, Klal Yisrael is instructed to contribute monetarily towards the building effort of the Mishkan. This would be the first of many commandments to contribute financially or otherwise towards the good of the Klal. One of the most well known Mitzvos in this category, is the Mitzva of Tzedaka – to give charity to the needy. This Mitzva is commanded several times in the Torah as a positive command, and twice as a prohibition against being stingy in this matter¹. The Mitzva to pay attention to the needs of the poor, surpasses that of other Mitzvos, and requires one at times to go out of his way to be available for them². The Gemara in Bava Basra states, that one may not build a courtyard in front of his house in a way that the indigent will be prevented from approaching his door. One is required to design the curtilage of his home in the way that is most welcoming to the needy³.

Giving Tzedaka: The Shulchan Aruch lists eight ascending levels of giving Tzedaka. The highest possible level of Tzedaka, is someone who supports another person who is struggling financially by offering him a loan or partnership in a business venture thereby preventing his fiscal collapse. Similarly, finding a struggling individual a job so that he can support himself is the utmost level of Tzedaka providing him with future financial stability. One who merely gives a finite amount of money is only helping the person for the present, his future situation is still precarious. Providing him with a job, is a Tzedaka that can continuously provide for this person's needs. The Chofetz Chaim points out that technically this level is not really “Tzedaka” but rather “Gemilus Chasadim”, since Tzedaka is only when giving money and not when lending or doing other Chesed with money⁴.

The next five degrees of Tzedaka consist of giving a generous amount of money in varying levels of anonymity. The highest of these levels is one that gives without knowing who his beneficiary is, and without the recipient knowing the identity of his benefactor. This can easily be accomplished by giving money to an organization who distributes the monies anonymously. This is a greater level of Tzedaka than giving a beggar money directly. The second lowest level of Tzedaka is one who gives inadequately but kindly in a pleasant manner. The lowest degree is one that gives inadequately and also unpleasantly, ‘adding insult to injury’⁵.

The amount a person is required to give to Tzedaka is based on his financial ability and the needs of the poor⁶. One who can afford to supply the needy with all their needs, according to the Bach is required to do so on his own, and may not rely on the greater community to pool together adequate funds. According to the Shulchan Aruch, even if one philanthropist is able to provide the complete amount, he is not required to do so if others can jointly contribute⁷. Chazal instituted that in general one should not disburse more than one fifth of his total assets to Tzedaka. This was meant to protect a person from causing himself financial hardship as a result of his generosity⁸. Giving 1/5 is considered the most munificent level of generosity required, with the exception of the following seven situations⁹:

¹ כמה פעמים נצטיינו בה במצות עשה, כגון "פתוח תפתח את ידך" ב' פעמים בדברים ט"ו, ו"נתון נתן" שם, ולפי הרמבם בהל' מתנו"ע פ"ז ובסו"מ עשה קצ"ה גם: "והחזקת בו", ו"וחי אחיך עמך" בויקרא כ"ה. ולהרמב"ן בהשגותיו אלו הוּו מצוות בפנ"ע להחזיק יד אחיך המך. וגם בזה ב' לאוין: לא תקפוץ את ידך ולא תאמץ את לבבך. ולענין ברכה כתב הרשבא בתשו' ח"א ס' י"ח שאין מברכין דתלוי באחרים דצריך שיקבל העני, והקשה החת"ס (שו"ת או"ח ס' נ"ד) דהא מברכין על אירוסין אע"ג דתלוי בקבלת האשה, ותירץ דשם מחוייב בלא"ה אפ"ר משא"כ בעני שאם אינו רוצה אינו מחוייב, ע"ש. וע"ע מעשה רקח (מתנו"ע פ"ז). ברדב"ז ח"ג ס' תקמ"ח תירץ דאחר שיודוין ודאי תקבל דשארית ישראל לא יעשו עולה, וכ"ה בשו"ת יהודה יעלה יו"ד רמ"א. וע' קצוה"ש (צ"א א') ושד"ח מע' ברכות ס"א אות ט"ז. והראב"ד כתב דאין מברכין כיון שיש בזה קלקול לאחרים (העני) ונראה כמודע ע"ז, ע' אבודרהם שער הברכות ש"ג. וע"ע תורה תמימה (משפטים פכ"ד אות ל') מש"כ בזה.
² אבל אינו חייב לעשות לו מלאכה חנם דאין צדקה בגופו אלא בממנונו. ע' שו"ת מהרי"ל דיסקין ח"א ס' כ"ד, ואע"ג דאחר שכבר נעשה המלאכה יש מצות צדקה למחול החוב, מקודם אינו מחוייב לטרוח יותר מחוייב "ואהבת לרעך כמוך". אולם ע' ברבינו יונה (ברכות י"ט) דמשמע דיש דין צדקה בגופו, וצ"ע.
³ ב"ב ז' ע"א, וע' אדר"נ פ"ז שיעשה ביתו עם ד' פתחים כאיוב כדי שהעניים לא יצרכו לסבוב למצוא הדלת. ואגב יש להעיר שהעולם אומרים שאברהם עשה אהלו אם ד' פתחים, ולא ידוע לי מקורו של זה דלכאורה רק באיוב נאמר, ואם היה אברהם עושה היו התנאים אומרים כן גם עליו ולא רק על איוב.
⁴ שו"ע רמ"ט ס"ו, וע' לעיל שהרמב"ן והרמב"ם פליגי בזה אי הוה בכלל מ"ע דצדקה או רק חסד, וע' ס' אהבת חסד להח"ח ח"ב פכ"א. וכ"כ הפרישה דמעלה הראשונה אינו בכלל צדקה. וע' בב"י ובש"ך דשותפות עדיפה מהלואה ע"פ הגמ' בכתובות ס"ג.
⁵ שם ס"ו – ס"ג. ויותר טוב שידע הנותן למי נותן משידע העני ממי מקבל, ועכ"פ ב"כ ובי"כ עדיף מנותן בידו, ולא כמו שחושבים שמקיים המצוה יותר כשנותן ישר ליד העני, מליתן בקופה של צדקה.
⁶ כ"נ מלשון הרמב"ם והשו"ע דהכל לפי הנותן וצורך העניים. ושיעור מאתיים זוז שאמרו לשיעור עניות לא הזכרתי כאן שכבר כתב הטור (רנ"ג) שהאידינא יכול ליטול עד שיהיה לו קרן להתפרנס, וע' שו"ת חת"ס יו"ד ס' רל"ט ד"ה והנה, ושו"ת שבט הלוי ח"ד ס' ק"ל.
⁷ בשו"ע ורמ"א (יו"ד ר"נ ס"א) ובש"ך וט"ז פסקו דרק צריך להודיע צורך העני לצבור ויתן חלקו, אולם הב"ח והגר"א כתבו שחייב כ"א שידו משגת, וכ"כ המאירי ב"ב ט'.
⁸ כתובות נ', והיא מתקנת אושא "המבזבז על יבזבז יותר מחומש", ושם משמע שחידשוהו שם ואסמכוה אקרא, אולם במהר"ם שיק יו"ד ר"ל כתב ע"פ הירושלמי דהוה הלמ"מ ושכחו וחזרו ויסדו, וע' חת"ס יו"ד ס' רכ"ט. ומקשים העולם דכיון דקיי"ל שבמצות ל"ת יש חיוב "בכל מאודך" איך שייך שלא יבזבז כל ממונו שלא לעבור על "לא

1) To support Torah learning, one may dedicate more than a fifth of his money, since this is no different than investing in a partnership where the dividends and profits are shared with the investors. Supporting the learning of Torah, is entering a lucrative partnership with profits that are reaped for eternity. 2) One who spends his money on extravagant luxuries and lavish opulence is certainly not required to be thrifty in his philanthropy, and was never included in the decree of Chazal. (This is aside from the inappropriateness of such a lifestyle which we are not addressing.) 3) One who is extremely affluent and does not have to fear bankruptcy by giving away more than 1/5 of his wealth. 4) Similarly, one who has a steady income and will not be faced with financial ruin by giving some of his excess funds away, may do so even if this is more than a fifth of his current assets. 5) In life threatening situations one is required to contribute even more than 1/5 to save a life. 6) If there are impoverished individuals standing before him asking for help, he may help them even beyond 1/5 of his assets. 7) Some cite another exception, when one is in need of atonement for a sin¹⁰.

One who cannot or does not wish to give one fifth of his wealth to Tzedaka, should at least give one tenth, commonly known as Maaser Kesafim. (This was discussed at length in Parshas Lech Lecha.) One who gives less than this is considered miserly, but has still fulfilled the Mitzva of Tzedaka, provided he gives at least 1/3 of a Shekel per year (approx. \$1.50 at the present market value¹¹) or more preferably 1½ Zehuvim (approx. \$17.00)¹². According to the Shulchan Aruch, one who gives less than this minimum has not fulfilled the Mitzva of Tzedaka at all. Others contend that the Mitzva of Tzedaka can be fulfilled with any amount even less than a Perutah¹³. Aside from this minimum yearly obligation, one is also forbidden from turning any legitimate beggar away empty-handed, even if one only gives him a small amount. A request for Tzedaka by mail does not obligate a response, only in person¹⁴.

If the person asking for Tzedaka is a fraud, one should not give him money. Aside from the obvious waste of donating to fraudulent causes, by giving him, one is causing this person to steal by accepting money he does not deserve. Even if the donor forgoes on this money, the recipient is still culpable of intent to steal this money¹⁵.

A giver of Tzedaka should in no way use his generosity as a way of flaunting his prestige. One who does so, not only loses his reward for the Mitzva, but also will receive retribution for his haughtiness. However, Tzedaka does not need to be given in total anonymity. In fact, the Rashba paskens that it is proper that when dedicating something to a Shul or doing other Mitzvos, the benefactor should be overtly acknowledged in order to publicize the Mitzva and encourage others to do likewise. The donor may publicize his deed, provided it is done in subdued fashion and not out of arrogance¹⁶. An example of this is the monthly listing of Tzedaka donations in the KAJ Newsletter of Washington Heights.

Accepting Tzedaka: There are several Halachos that apply regarding the receiving end of Tzedaka as well. One who is collecting Tzedaka must be wary of donors who 'generously' distribute other people's money. The most common example of this is when collecting from a married couple and only the wife is at home. Often the husband has stipulated with his wife not to give more than a minimal amount to Tzedaka collectors, whereas the wife in a spirit of generosity will distribute substantially greater amounts. If the husband would forbid her from doing so, it is forbidden for the collector to take this money, since it is not the wife's to give¹⁷. If the woman states that her husband permits her to make such a donation she may be believed¹⁸. Each situation obviously requires individual judgment to determine if it is reasonable to suspect that the husband would protest the action's of his wife. Based on the present text of the Tannaim (nuptial agreement), the Poskim dispute, if nowadays the husband and wife have equal control over their finances and both may distribute Tzedaka as they wish¹⁹. One should also not accept Tzedaka from a child, if the amount is substantial and probably without the parent's consent. A small amount may be accepted²⁰.

תקפוץ את ידך? ובמהר"ל דיסקין ח"א ס' כ"א תירץ דכיון דיותר מחומש אין חיוב עשה, ה"ה שאין ל"ת. ובפמ"ג או"ח קל"ט כתב שאין חיוב "בכל מאוּדך" כ"א בלאו שיש בו מעשה ע"ש. אמנם בתשובה מאהבה או"ח ס' תרנ"ו כתב דאה"נ אם יש עני לפניו דחייב ליתן לו אפי' כל ממון, וע' אמרי בינה חו"מ הל' דיינים ס' י"ב. אהבת חסד פ"כ, ע"ש היטב במקור כל דבר. וכתב שם בשם החינוך דכל זה בצדקה אבל בהלוואה חייב כפי השגת ידו. הגה"ק קרית ארבע לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ד בשם אגרת הקודש של השו"ע הרב, וכן במשנה אחרונה פאה פ"א בשם הבני יששכר. בס' צדקה ומשפט פ"א הערה י"ג כתב שהוא בערך שש וחצי גרם כסף צרוף, ולפי שער הכסף היום שוה כמש"כ. בש"ך רמ"ט סק"ד כתב בשם הארחות חיים להרא"ש שיתן לכתחילה זהוב וחצי, ושם כתב שהוא 75 גרם כסף צרוף, והוא בערך כמש"כ לפי השער היום. מהר"ל דיסקין ח"א ס' כ"ד, שו"ת בית יצחק או"ח ס' כ"א. ובס' דרך אמונה להגר"ח קנייבסקי שליט"א בהל' מתנו"ע פ"ז ד"ה מ"ע, הביא ראי' מהא שכתב הרמ"א (הובא בסמוך) שיוצא אפי' בגרוגרת אחת, וגרוגרת היינו א' מ"ב ומחצה של פרוטה כדאיתא בספרי פ' כי תצא, אמנם העיר דאפשר שזה רק שלא להשיבו ריקם אבל מצות צדקה אינו מקיים אלא בפרוטה. ואם נתן לעני וסירב לקבלו, משמע מתשו' הרשב"א הנ"ל דאינו יוצא בכה"ג, אולם בהגהות יד אברהם בשם בית הלל (רמ"ח) כתב שיוצא והביא ראי' ממשלוח מנות שיוצא בכה"ג. ובאמת גם שם פליגי בה החת"ס והפר"ח ע' מ"ב ס' תרצ"ה, וגם לכאורה יש לחלק דשם הוה רק משום ריעות, ואכמ"ל. כתב הרמ"א רמ"ט ס' ד שאין להשיב עני ריקם אפי' אינו נותן לו אלא גרוגרת אחת, שנא' אל ישוב דך נכלם. ובדרך אמונה שם סק"ז דייק ברמב"ם דצריך העני לבקש ממנו וגם שיהיה לפניו, וא"כ בקשה ע"י דואר אינו בכלל חיוב זה. גרסי' בקידושין (פא): המתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך מחילה וכפרה, וע' תוס' שם ל"ב ע"א ד"ה דמחיל. וא"כ ה"ה כאן עובר אפי' אם מוחל לו, כ"ה בשם הגרשז"א צ"ל בס' צדקה ומשפט פ"ב הערה נ"ז. והעושה מעשה שיכשל אחר באיסור זה עובר בלפנ"ע, ע' חפ"ח כלל ד' ס' י"א ובבב"ח שם אות מ"ו. רמ"א רמ"ט ס' י"ג ע"פ שו"ת רשב"א ח"א ס' תקפ"א, ע"ש דמשמע דה"ה לכל מצוה כל שאינו להתפאר מותר וראוי לעשות, וע' שו"ת שבט הלוי ח"ה ס' קל"ד. שו"ע רמ"ח ס' ד, וע' נ"ב קמא יו"ד ס' ע"ב ותניינא יו"ד קנ"ח באיזה אשה אמרו, וכן בשבט הלוי שם. שם בנו"ב קמא ס' ע"ב. שו"ת טוט"ד מהגרש"ק מהדו"ג ס' קפ"א הובא בשו"ת מהרש"ם ח"א ס' מ"ה דכיון שכותבין בתנאים וישלטו בנכסיהם שוה בשוה" רשאי האשה לעשות בהם כרצונה. אמנם הגר"ש קלוגר עצמו דחה זה דהוה רק שופרא דשטרי, וע"ש במהרש"ם שהביא מהמהר"ק שרש נ"ז שתנאי גמור הוא, ע"ש. שו"ע שם.

Clearly this rule also applies regarding individuals who are suspect of shady dealings and may not be the rightful owners of the money they give away, as it is forbidden to take stolen money for Tzedaka²¹. If one already received the money or it is not clear if the money is stolen, a Rav should be consulted. Certainly when using the money for Mosdos HaTorah, the money to build them should be completely from "Kosher" sources. Once, the Chafetz Chaim was in need to buy himself a pair of Tefillin. He realized that in order to purchase something of such spiritual value to be used for Mitzvas Tefillin, only money that is completely pure and untainted by theft or dishonesty can be used. He therefore refused to use the money he earned from the grocery store he and his wife ran (although their scrupulousness and honesty in this store is legendary), and rather used the money he earned as "Shadchanus Gelt" from making a Shidduch. He explained that this is the only deal that he can say with a clear conscience that the money was earned according to Halacha, as the Shulchan Aruch clearly states that one who makes a Shidduch is entitled to compensation²².

The Gemara in Sanhedrin lists as one of the categories of individuals disqualified from testifying in Beis Din, someone who accepts Tzedaka money from non-Jews. Rashi explains that taking money from non-Jews comprises a Chilul Hashem (desecration of Hashem's honor) since it will be perceived that this person is not adequately being supported by his fellow Jews²³. According to many Poskim, this is only forbidden when the money is accepted publicly or with public knowledge. One may accept the money if it is done so privately²⁴. Furthermore, if the situation has become unbearable one may utilize non-Jewish donations to lift oneself from such dire straits²⁵.

If a government leader has given a donation that cannot be tactfully refused, the Poskim suggest quietly distributing the monies to non-Jewish needy. If the government official stipulated that the funds only be given to Jewish recipients, according to the Shach one must do so²⁶. This Halacha is only in regard to money for the poor. A non-Jew's donation to a Shul or Bais Medrash may be accepted, in the same way that Korbanos were accepted from non-Jews in the Bais Hamikdash²⁷. Regarding a non-religious Jew the Halacha is precisely reversed. One may accept from him donations for the impoverished, but should not do so for a Shul or Bais Medrash. The reason for this is as follows: One of the reasons for not accepting money for the poor from non-Jews is so as not to grant them the merit of this great deed²⁴. Hence, for a non-religious Jew, we have no reluctance towards allowing him this merit²⁸. Regarding donations to institutions such as a Shul, which are comparable to Korbanos, non-Jews are permitted to bring Korbanos whereas non-religious Jews are not²⁹. A non-Jew is obligated in the Mitzva of Tzedaka³⁰.

Based on the above it would not be permitted for one to accept government aid, since this is the same as charity from a non-Jewish source. The Poskim permit these types of aid for several reasons³¹. If a Tzedaka fund receives a check from a non-Jew, they may use it, since this is considered "privately" (see above)³². An organization should preferably not place Pushka's (charity boxes) in locations where they are likely to receive donations from non-Jews. Some Poskim permit this since it is also considered "private"³³.

The Medrash states that "one who's door is not open to the needy is like open to the doctor"³⁴. That is to say, that by welcoming these unfortunate people into his home and assisting them, he can prevent illness and other misfortune entering in their stead. As the Passuk in Mishlei states וצדקה תציל ממות - Tzedaka saves from death. There is no better "health insurance" worth investing in.

גוט שבת,
מאיר הלוי הלמן
פעיה"ק טובב"א

כה אמר ה', שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבה וצקתי להגלות – בב"א

²¹ע' שו"ע חו"מ ס' ש"ט ס"ג ו' דאסור ליהנות מממון שחזקתו גזול, וכתב בדרך אמונה ס"ק צ"ה שה"ה לקבל צדקה ממי שממונו בחזקת גזול.

²²ע' שו"ע חו"מ ס' פ"ז ס"ל ט. ע' במהרי"ל הל' חנוכה ס"א שרוב פרנסתו הי' משדוכים שעשה, ע"ש.

²³סנהדרין כ"ו ע"ב וב"ב י', 'אוכלי דבר אחר פסולין לעדות' ופ"י שם דהיינו שמקבלין כסף מעכו"ם, וכתב רש"י דאסור משום חילול ה'. וכתב הלבוש (רנ"ד) דהחילול ה' היא מה שאומרים "כמה מגונה אומה זו שאין מפרנסין ענייהם". וע"ש בהג"א שפ"י בשם האו"ז דטעמא משום דהוה חציפא כמו הפסול של אוכל בשוק. ואגב שם פ"י דאוכל בשוק היינו שחוטף פחות משו"פ ואוכל ולא כפשוטו שאוכל בשוק, ובקידושין מ' ע"ב מדמה אותו לכלב דמשמע כפשוטו וכמש"פ שם רש"י, ע"ש. בש"ך (סק"א) ובפרישה פירשו דהוה חילול ה' דמבזה נפשי בפרהסי', וכלשון הגמ', ע' תורת חיים. והא דנקראין "אוכלי ד"א", פ"י הכוס ישועות דעכו"ם נותנין צדקה רק להתייהר ודומין לחזירין שמראין טלפיהן כדאיתא בב"ב י' ע"ב.

²⁴שם "הנ"מ בפרהסי' אבל בצינעא לא", וכ"פ בשו"ע ס' רנ"ד ס"א. אולם בגמ' יש עוד טעם לבד מחילול ה' דהיינו מהפסוק "ביבוש קצירה תשברנה", שאין אנו רוצים שיהא להם זכותים, דכשנגמר זכות עכו"ם תבוא הגאולה. ולפ"ז אפי' בצנעא אסור, ובאמת כ"כ בהג"א שם. וכן הקשה הדרישה (הובא בט"ז סק"ב) איך שייך להתיר בצנעא לטעם ז', ע"ש מה שתיירץ ומש"כ עליו הט"ז.

²⁵שם בגמ' דלחיותי מותר, דכתיב וחי בהם, כ"פ הר"ן והמאירי ונמוק"י. ומשמע דהיינו רק עד כדי פקו"נ, אולם בדרך אמונה (פ"ח ה"ט ציון קפ"ח) כתב דל"ד פקו"נ וסגי בקרוב לפקו"נ. וע' ערוה"ש שכתב דבזמנינו הכל מותר כיון שאינם עע"ז והדוחק רב, ע"ש.

²⁶שם ופירשו, שאינו גני"ד כיון דדעתו גם על עניי עכו"ם, ד"מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל" (גיטין ס"א). וע' ט"ז. ואם נתן דוקא בשביל ישראל פליגי בה המחבר והרמ"א (רנ"ד ס"ב) ופסק הב"ח והש"ך דצריך ליתן לעניי ישראל משום גני"ד.

²⁷ט"ז שם בשם הג"א, ש"ך.

²⁸דאע"פ שחטא ישראל הוא (חת"ס ב"ב דף ח' ד"ה שדרי') וכ"פ הש"ך סק"ה בשם המבי"ט דמקבלין ממומר צדקה לעניים, אמנם בשב"י ח"ג ס' פ"ה אסר לקבל ממומר. הוריות ב' ע"א, "מעם הארץ בעשותה – פרט למומר".

³⁰חידושי הר"ן סנהדרין נ"ו ע"ב דכתיב "לעשות צדקה ומשפט", ע"ש. וכן הוה מצוה שכלית ובלא"ה עכו"ם חוייבים, ע' רמב"ן בראשית פ"ו פ"ג.

³¹כנ"ל דהוה בצנעא, וכן אינו צדקה ממש כיון שמשלם מיסים, ע' ס' צדקה ומשפט עמ' כ"ד שדן בזה.

³²שו"ת בנין ציון ח"א ס' פ"ה.

³³ע' מנחת יצחק ח"ח ס' פ"ה.

³⁴פסיקתא רבתי פ"א אות ב' והובא באו"ז ריש הל' צדקה.

השמטות:

ע' משך חכמה ריש פ' תצוה, ובית הלוי שם.